

Hoidjakeelele omastest joontest

Helen Kõrgesaar

Tallinna ülikooli magistrant

Paljud uurijad on väitnud, et lapse arenev kõne peegeldab temaga kõneleva vanema keelekasutust.¹ Peetakse enesestmõistetavaks, et lastega räägitakse teisiti kui täiskasvanutega ja enamasti arvatakse, et lihtsamini kui täiskasvanutega. Samas ei ole selle kohta, kuidas siis ikkagi lastega räägitakse, kuigi palju täpseid uurimisandmeid. Eesti keeles peaaegu puuduvad hoidjakeelealased uuringud, mistõttu puudub ka täpne ülevaade hoidjakeelest kui lapse kõne arengu mõjutajast, suunajast ning toetajast. Kirjanduses leidub üksikuid viiteid hoidjakeele sõnavara (vt lastekeelsed sõnad EKK leksikoloogia osas) ning lõuna-eesti hoidjakeele fonoloogilise struktuuri kohta². Hoolimata sellest, et mõningaid andmeid hoidjakeelele omaste joonte kohta võib leida ka laste keeleanamandamisele keskenduvatest artiklitest ning Pilleriin Podneksi, Elina Agurauja ja Silja Orusalu lõputöödest, ei ole veel hoidjakeele iseloomulikke jooni põhjalikumalt kirjeldatud. Uurimisvaldkonnas esinev teatav terminoloogiline ebakindlus on põhjus, miks siinses artiklis peatutakse pikemalt ka asjakohastel terminitel ja nende kujunemisel.

Kirjutise aluseks olevas bakalaureusetöös pidasin oluliseks vaadelda, millised on hoidjakeelele omased jooned ning kuidas muutub eesti hoidjakeel lapse kasvades. Keskendusin ühele konkreetsele emalapsele ja nende omavahelisele vestlusele lapse vanuses esmalt 4 aastat ja seejärel uuesti vanuses 7 aastat. Aitamaks tuua paremini esile lapsele ja täiskasvanule suunatud kõne erinevusi, on võrdluseks toodud andmeid ema ja teise täiskasvanu omavahelisest vestlusest. Pöörasin tähelepanu sellele, kuivõrd on hoidja kõne muutunud sarnasemaks täiskasvanule suunatud kõnega, millised iseloomulikud jooned on lapse kasvades säilinud, millised kadunud. Ühtlasi on esitatud andmeid

¹ Vt nt Argus, Reili 2008. Eesti keele muutemorfoloogia omandamine. Tallinna ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 19. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

² Pajusalu, Karl 2001. Baby Talk as a Sophisticated Register: A Phonological Analysis of South Estonian – *Psychology of Language and Communication* Vol. 5, 2, 81–92.

lapse ja vanema vahelises vestluses toimunud sellistest muutustest nagu ühesõnaliste lausungite osakaal kõnes, väljendite keskmine pikkus ja lausungite pragmaatiline funktsioon ning korduste kasutamine eri vanuses lapsele suunatud kõnes.

Lastekeel, hoidjakeel, ammede keel ja ninnutamine

Hoidjakeelest kõneldes on kasutatud mitut eri terminit. 1924. aastast pärit Julius Mägiste artikkel „Paar sõna lastekeelest” Emakeele Seltsi ajakirjas Eesti Keel kutsub avalikkust üles tegema jõudetundidel üles tähendusi oma lapsepõlvemälestuste ning hilisemate kokkupuudete põhjal *laste- ja ammede keele* ning saatma neid Tartu Emakeele Seltile. Lisatud on ka juhend, mil moel ja milliseid abivahendeid kasutades seda kõige mugavam ja kergem teha oleks. Juba 1924. aastal eristab Julius Mägiste omavahel (eaklasside alusel) *laste, noorema- ja vanema põlve keele*. Mägiste leiab, et nii nagu lapse kasvades leiab aset ühest ealisest grupist teise minek, nii liigub laps ka ühe õpipõlve keelest teise omasse. Ta ütleb, et noorema ja vanema põlve keeles on erinevused silmatorkavad ainult siis, kui antud kohakeel on mingi võõra välise mõju all, mis kasutab noorte õppimisvalmidust ja vastuvõtlikkust kuristiku loomiseks konservatiivse vanema ja noorema põlve kõneviisi vahel, tuues siin näiteks meie venestuvate sugulasrahvaste murded. Mägiste pöörab tähelepanu ka lapse keele üleminekule noorema põlve keeleks, öeldes, et kõne õppimisel esimesi samme tegeva lapse ja puberteedile ligineva lapse vahel on määratu vahe, mis peegeldub kõige teravamalt nende keeles. Eelpool mainitud keele jagunemist eaklasside alusel silmas pidades leiab Mägiste, et kõige iseseisvam neist on lastekeel (*Kindersprache, Ammensprache*). Siit nähtub, et Mägiste paigutab lastekeele ja hoidjakeele ühe nimetuse alla (*Kindersprache* – saksa k lastekeel, *Ammensprache* – saksa k hoidjakeel, ammekeel).³

„Eesti keele käsiraamatus” on mainitud *lastekeelset e ninnutus-sõnavara* (lapsega rääkimine – *ninnutamine*, kõne – *ninnutus*), mille alla kuuluvad nii laste kui ka lapsehoidjate keeles kasutatavad sõnad.⁴ Käsiraamatu autorid usuvad, et väikese, kuni kolmeaastase lapsega rääkides kasutab täiskasvanu lihtsustatud, kohandatud keelt, mille lausungid on tavalise keele omadest lühemad ja lihtsama ehitusega ning

³ Mägiste, Julius 1924. Paar sõna lastekeelest – *Eesti Keel* 1, 1–9.

⁴ Erelt, Mati; Tiiu Erelt; Kristiina Ross 2000. Eesti keele käsiraamat. 2., täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

milles on vähem verbe, rohkem hüüdsõnu jms. Siinkirjutajas tekitab termin *ninnutamine* aga võõristust, kuna kõlab justkui lapse keelekasutuse alavääristamisena. Lisaks ei tee selline liigitus vahet hoidja- ja lastekeelel. Samuti leian, et mugandatud keelevariandi kasutatakse ka vanemate kui kolmeaastaste lastega kõneldes ning kahtlusi tekitab väide, et lapsele suunatud kõnes on suurem hüüdsõnade hulk. Lisaks tundub „Eesti keele käsiraamatu” termin käivat lastega kõneldava keelevariandi ühe tasandi ehk ainult sõnavara kohta, samas võib aga oletada, et mugandusi leidub lapsega vestlemisel täiskasvanu keele kõikidel tasanditel, lausestusest kuni fonoloogiani välja.

Ka inglise keeles on hoidjakeele kohta kasutusel erinevad terminid. Reili Argus selgitab oma doktoriväitekirja sissejuhatuses mõningad rahvusvaheliselt kasutatavaid termineid, mis puudutavad lapsega seotud keelekasutust. Lapsele suunatud keele tähistamise kohta toob Argus välja terminid, nagu *baby-talk*, *parenthese* ja *motherese*. Kõige sagedamini kasutatavamana nimetab Argus sisendkõnet või -keelt (*input*) ja lisab, et räägitakse veel lapsele suunatud kõnest (ingl k *child-directed speech*, lühendina CDS), mille eestikeelseks vasteks on *hoidjakeel*.⁵ Kuna väikelapsega suhtlevad ka teised inimesed peale ema, on eesti keeles nimetatud lapsele suunatud kõne soome termini eeskujul alates 1990-ndate aastate keskpaigast **hoidjakeeleks**.

Iseloomulikuks samuti lastekeele ja hoidjakeele eraldada, kuid paigutada need keelevariandid ühe registri kaheks alavariandiks lähtuvalt Krista Kerge definitsioonist artiklis „Kirjakeel ja igapäevakeel”, kus Kerge defineerib mõistet *register* järgmiselt: „**Register** on ühtaegu semantiline ruum ja olukeel, keelendite olukorriti hõlmatus ja kasutusväärtuse mõõde.”⁶ See tähendab, et nii hoidja- kui ka lastekeel on küll üks register, kuid nende vahel on lisaks sarnasustele (mitteformaalne kõne, intiimsem kõnesituatsioon jne) ka erinevusi (üks mugandab oma keelt lapse keelelise arenguga sobivaks, teine, s.t laps ei ole veel ei kognitiivselt ega ka keeleliselt sama arenenud kui täiskasvanu ja seetõttu on tema keelekasutus lihtsam).

Samas võiks teatud mõttes eraldada ka mõisteid *hoidjakeel* ja *lapsele suunatud kõne*, kus termin *hoidjakeel* võiks märkida niisugust keelevariandi, mis on lapsele suunatud ja (rohkem või vähem sihilikult)

⁵ Argus, Reili 2008. Eesti keele muutemorfoloogia omandamine. Tallinna ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 19. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

⁶ Kerge, Krista 2000. Kirjakeel ja igapäevakeel – Eesti keele allkeeled, Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16, lk 75–107.

mugandatud; *lapsele suunatud kõne* võiks sellisel juhul tähistada küll lapsele suunatud, kuid mugandusteta keelt.

Mida on hoidjakeele kohta siiani väidetud

Eesti hoidjakeelt on uuritud üsna vähe, üksikandmeid võib leida pigem lastekeelekäsitlustest. Küll võib aga konkreetselt hoidjakeelt käsitlevaid kirjutisi leida soome, ungari ja briti autoritelt.

Emakeele Seltsi ajakirja Eesti Keel 1924. aasta esimeses numbris kirjutab Julius Mägiste oma artiklis „Paar sõna lastekeelest”, et kui kõrvale jätta kõige varasema lapsepõlve instinktiivsete reflekside keel, nn *Lallwörter* (saksa k – lalin), siis ei ole lastekeel niivõrd laste eneste, kuivõrd nende hoidjate, ammede ja muu ümbruse loodud. Nemad kohandavad oma kõnet laste kõnekatsete puhul tehtud tähelepanekuile vastavalt lastepärasemaks, mistõttu lastel jääb üle ainult oma matkimisoskust kasutada.

Reili Argus leiab oma uurimustes⁷, et hoidjakeelele on iseloomulikud deminutiivtuletised ja onomatopoeetilised sõnad. Deminutiivtuletiste puhul märgib ta, et hoidjakeele kahesilbiliste deminutiivide eeskujul pikenesid ka lapse keeles mõningad ühesilbilised sõnad kahesilbilisteks (nt sõna *lutt* asemel *lutu*), ning oletab, et osa lühikeste vormide eelistamise põhjuseks võis samuti olla nende kasutamise sagedus hoidjakeeles. Mis puudutab onomatopoeetilisi sõnu, siis on Argus leidnud, et umbkaudu lapse 2-aastaseks saades väheneb nende hulk järsult ning alles jäävad vaid need, mille kasutamist toetab hoidjakeel.

Indo-euroopa keelte kohta läbi viidud uurimustest on teada, et lapse kõne arengut mõjutab üsna suurel määral ka vanemate sotsiaalne taust. Zita Réger kinnitab, et rohkem haritud vanemate laste kõne oli laste varasel kõne arengu perioodil (laste vanuses 12–15 elukuud) sarnane vähem haritud vanemate laste omaga, peatus siis teisel uurimisperioodil, mil lastel oli vanust 21–24 kuud, ja tegi kiire spurdi kolmandal (33–36 elukuul), minnes nii sõnavara rikkuselt kui ka keerukuselt kaugelt mööda eakaaslaste kõnest. Réger seletab niisugust nähtust sellega, et rohkem haritud vanematel on tavaliselt laiem sõnavara ja keerukam

⁷ Argus, Reili 2003. Eesti keele käändesüsteemi omandamine: esimestest sõnadest miniparadigmadeni – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 49, lk 23–49; Argus, Reili 2004. Imitatiivide kohast lastekeeles: reduplikatsioonist, morfoloogiast ja sõnaliigi ambivalentisusest – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 1, lk 19–34.

kõne ning laps vajab rohkem aega, et vanemate sõnavaras täielikult orienteeruda.⁸

Kirsti Toivainen kirjutab oma artiklis „Hoivakielen tutkimusesta ja Suomen murteiden hoivasanastosta”⁹, et vanemad kasutavad lapsega rääkides hoidjakeelt eriti just lapse esimestel elukuudel. Nad mugandavad lapsele suunatud kõne suupäraseks, kuid mitte kõik hoidjad ei kasuta sõnu, nagu *suukko* (musi) jne, *pääkkö* (peakene), *känny* (kätu). Toivainen ütleb, et hoidjakeele kasutamisel on varajases suhtlusprotsessis väga oluline osa ning et tundeväljenduste lisamisel kõnele on sama positiivne tähendus lapse keeleoskuse arenemisele kui nn pudisõnade (*lepertely*) kasutamisel. Ta on kindel, et hoidjakeelsed sõnad lapsele suunatud kõnes ei pärsi lapse kõne arengut mingil viisil, kuna laps kuuleb siiski ka täiskasvanute omavahelist kõnet ja teistsugust hääldamist, kuid nendib, et ühekülgsus ega liialdamine kummaski suunas ei tule kasuks. Toivaineni arvates alahinnatakse last, kui temale suunatud kõne on alati ja ainult hoidjakeelne.

Oma uurimuses on Toivainen jälginud näiteks silpide arvu hoidjakeelses sõnavaras ja leidnud, et nii ühe- kui ka kolmesilbilised sõnad mugandatakse suupärasustamise eesmärgil kahesilbilisteks (nt *pää* > *pääkkö*, *suu* > *summu*; aga *peukalo* > *peukku*, *orava* > *orkku*) ning et silbipiirile jäävad konsonandid on enamasti geminaatnasaalid või -klusiilid (*simmu*, *peppu*). Ka Sven Strömquist on oma 1984. aastal läbi viidud uurimuses väitnud, et mudel KVKV¹⁰ on kõigis keeltes eelistatuim hoidjasõna struktuur.

Toivaineni ja Strömquistiga samale järeldusele on jõudnud ka Karl Pajusalu oma Lõuna-Eesti piirkonna hoidjakeelt puudutavas artiklis. Ka tema uurimistulemused näitavad, et põhilised hoidjakeele sõnad on ühe- või kahesilbilised ning et kolmesilbilistel sõnadel on reeglina deminutiivtuletuslik lõpp. Ta leiab, et levinuim häälikujärjestus (rohkem kui kaks viiendikku kogu lastekeeles sõnavarast) vastab mudelile KVKKV ning viiendiku moodustavad KVKV-tüüpi sõnad.¹¹

⁸ Réger, Zita 1990. Mothers' Speech in Different Social Groups in Hungary – *Children's Language*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Hillsdale, New Jersey 7, 197–221.

⁹ Toivainen, Kirsti 1993. Hoivakielen tutkimuksesta ja suomen murteiden hoivasanastosta. – Ettekande käsikiri soome-ugri keelte omandamise uurimise II seminarilt Nauvo Seilis 25. sept. 1993.

¹⁰ K tähistab konsonanti, V vokaali.

¹¹ Pajusalu, Karl 2001. Baby Talk as a Sophisticated Register: A Phonological Analysis of South Estonian – *Psychology of Language and Communication* Vol. 5, No. 2, 81–92.

Urmas Nemvaltsi illustratsioon

Soome keele hoidjakeelest rääkides arutleb veel Toivainen, miks niigi lihtne ja suupärane, ühesilbiline sõna *suu* on muudetud 2-silbiliseks *suukko*-ks. Sellele küsimusele võib vastuse leida Reili Arguse doktoriväitekirjast¹², kus autor seletab trohheilise kõnetakti eelistamist kõnelemise loomuliku viisiga ning väidab, et ka eesti laps alustab morfofonotaktika omandamist kõige loomulikumatest struktuuridest.

USA keeleteadlane Patricia Kuhl¹³ on oma hoidjakeeleuurimuses (nimetades seda siiski *emade titekeeleks*) keskendunud intonatsioonile. Tema tulemustest selgub, et imikutele meeldib hoidjakeele kõla. Ema hääl on otsekui akustiline konks, mis püüab kinni väikelapse tähelepanu ja fokuseerib selle inimesele, kes temaga räägib. „Kas me räägime titekeelt ainult selleks, et saada beebide tähelepanu osaliseks,“ arutleb Kuhl, „või on ema titekeel olulisem eesmärk?“ Vastusena leiab ta, et tegelikult on ema titekeele-laused lühemad ja lihtsamad

¹² Argus, Reili 2008. Eesti keele muutemorfoloogia omandamine. Tallinna ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 19. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

¹³ Kuhl, Patricia; Alison Gopnik; Andrew Meltzoff 2003. Kuidas beebid mõtlevad. Eesti Ekspressi kirjastus, lk 119–163.

ning et beebidega rääkides kordavad täiskasvanud samu asju erinevate variatsioonidega taas ja taas üle. Veel lisab Kuhl, et beebiga rääkides hääldatakse palju korrektsemalt kui täiskasvanuga vesteldes, konsonandid ja vokaalid on pikendatud ja puhtad. Kokkuvõtteks on Kuhl seisukohal, et ema titekeele omadused võivad aidata lastel aru saada nende keele sõnadest ja grammatikast.

Kokkuvõtteks võib öelda, et seniste uurimistulemuste järgi on hoidjakeelele omaseid tunnuseid mitu. On leitud, et 1) hoidjakeelt iseloomustab enim eripärane intonatsioon, selge ja korrektne hääldus, lühemad lausungid, piiratum sõnavara, onomatopoeetiliste väljendite kasutamine, pikendatud konsonandid ja vokaalid, aga ka üldine kahe-silbiliste kõnetaktide eelistamine ning 2) hoidjakeelel on oluline roll lapse kõne arengus.

Eesti lastele suunatud kõne erijooni

Siinse artikli aluseks olev uurimismaterjal koosneb spontaanse kõne lindistustest: lindistatud on ühe tunni jagu lapse ja täiskasvanu vestlust lapse vanuses 4;0.21–4;1.3¹⁴, tunni jagu sama lapse ja sama täiskasvanu vestlust lapse vanuses 7;2.20 ning veel tunni jagu sama täiskasvanu kõnet teise täiskasvanuga. Materjali kirjapanekul on kasutatud kuuldeortograafiat¹⁵.

Analüüsiks on võrreldud väljendite keskmist pikkust (edaspidi VKP, mõõdetud sõnedes), lausungite jaotumist nende pragmaatilisest funktsioonist lähtuvalt, käskiva kõneviisi ja korduste esinemist, eri sõnaliiki kuuluvate sõnade kasutamise erinevusi ja deminutiivtuletiste esinemist.

Uurimismaterjalist leidsin kõigepealt, et lapse vanemaks saades moodustab täiskasvanu lapsega kõneldes **pikemaid lausungeid**. Kui 4-aastasele lapsele suunatud kõnes oli VKP 4,1 sõnet, siis 7-aastase lapsega kõneldes juba 5,4 sõnet. Võrdluseks olgu öeldud, et kui sama täiskasvanu vestleb teise täiskasvanuga, on tema lausungite pikkus 6,3 sõnet. Kui esimesel perioodil toimus lapse ja ema vaheline dialoog küsimuse-vastuse vormis ning lapse lausungid olid enamasti ühesõnalised, siis teisel perioodil olid lapse lausungid nii pikad, et selle võrra oli väiksem kogu vestluse kõnevoorude hulk. Lapse lausungid olid nii

¹⁴ Siin ja edaspidi on märgitud lapse vanus aastates kuudes ja päevades.

¹⁵ Vt Hennoste, Tiit 2000. Eesti suulise kõne uurimine: transkriptsioon, taust ja korpus. – *Keel ja Kirjandus* 2, lk 91–106.

pikad, et vanemale jäi selle võrra vähem võimalust sõna sekka öelda, ka oli lapse lausungite pikkus pöördvõrdelises seoses nende hulgaga.

Järgmiseks vaatlesin **lausungite jagunemist** nende **pragmaatilisest funktsioonist lähtuvalt** ning leidsin, et küsilauseste rohkus iseloomustab pigem varajast hoidjakeelt lapse vanuses 4 aastat ja 1 kuu, mil vanem suunab küsilauseste abil vestlust (nt *Oi, kes see siin on? Tunned sa? Kas see on karu? Või on jänku?*). Hilisemas hoidjakeeles on vestluses kasutatud siiski peamiselt väitlauseid (nt *Mul on päris mitu sinu raamatut juba*) ning seetõttu on hilisema perioodi hoidjakeel märksa sarnasem täiskasvanule suunatud keelega. Seega võib siinkohal väita, et lapsega suhtlemise üldine stiil on muutunud lapse kasvades täpsustavast-küsi- vast seletavaks-arutlevaks.

Korduste hulk hoidjakeeles väheneb lapse vanemaks saades oluliselt: arvuliselt on see langenud 183-lt korduselt 16-le. Samuti on mõnevõrra muutunud korduste funktsioon: kui 4-aastasele lapsele suunatud kõnes kasutas vanem kordusi ühelt poolt tundmatute mõistete või tähenduste kinnistamiseks ja teiselt poolt positiivse tagasiside andmiseks (nt EMA: *mhmh mida te mängite?* LAPS: lauamänge. EMA: lauamänge), siis 7-aastasele lapsele suunatud kõnes on korduste funktsioon aga laienenud: vestluses tulevad esile mõningad vestlusteemat suunavad kordused ning esineb ka vormiparandusi:

- *EMA: aga kas te loete ka seal?
- *LAPS: natukene lugeme natukene ei loe.
- *EMA: ahah.
- *EMA: natukene loeme natukene ei loe.
- *LAPS: jah.

ja sisuparandusi:

- *LAPS: ja ma tahaks hakata.
- *LAPS: ma mõtlen.
- *EMA: nooh?
- *LAPS: kellategijaks.
- *EMA: kellategijaks kellassepaks tahad saada?
- *LAPS: jaa.

Hoidjakeele sõnavara analüüsist selgub, et esimese lindistuse perioodil oli ema sõnavara lapsega rääkimisel väiksem kui täiskasvanule suunatud kõnes, teises lindistuses aga pigem suurem. Erandiks on aga nimisõnaleksemide esinemine: nende hulk oli esimesel perioodil

hoidjakeeles suurem kui täiskasvanule suunatud keeles ning väheneb teisel perioodil, samas kui näiteks tegusõnade hulk suureneb. Niisiis kasutab vanem lapse kasvades endisest vähem eri nimisõnu, kuid selle võrra rohkem muudesse sõnaliikidesse kuuluvaid sõnu, teisisõnu – hoidjakeele objektikesksus hakkab lapse kasvades taanduma, rohkem räägitakse tegevustest ja suhetest.

Onomatopoeetiliste sõnade hulk hoidjakeeles langeb 10 esinemisjuhult esimesel perioodil 1 esinemisjuhule teisel perioodil (ainsaks onomatopoeetiliseks sõnaks on teise perioodi lindistuses *kuku*). Võrdluseks olgu lisatud, et lapse keeles esines vanuses 4 aastat ja 2 kuud onomatopoeetilisi sõnu 30 korral (4 eri lekseemi) ning teisel perioodil ehk vanuses 7 aastat ja 1 kuu puudusid onomatopoeetilised sõnad lapse kõnes täiesti. Täiskasvanule suunatud keeles esines üksainus onomatopoeetiline väljend. Siinkohal võib kindlasti väita, et üks varajase hoidjakeele iseloomulikumaid jooni – onomatopoeetiliste sõnade kasutamine – väheneb lapse kõne arenedes järk-järgult, kuni taandub hoopis. Sama muutus leiab aset ka lapse enda kõnes.

Deminutiivtuletiste hulk väheneb nii hoidja- kui ka lapse keeles lapse kasvades olulisel määral. Levinuimad deminutiivid esimese perioodi hoidjakeeles olid *emme* (8 korral), *venna* (8) ja *papu/d* (4). Teise perioodi hoidjakeeles olid deminutiivideks *emme* (1), *Greegu* (1), *issi* (1) ja *lillekesed* (1). Leidsin, et *u*-deminutiivide hulk hoidjakeeles on teisel perioodil oluliselt vähenenud ja esimese perioodi 26 *u*-deminutiivi asemel esines hoidjakeele teise perioodi lindistuses vaid 7 *u*-deminutiivi. Sama suundumus on näha ka lapse kõnes, kus varasema 28 *u*-deminutiivi (80% kõikidest tuletistest) asemel esineb neid teise lindistuse perioodil vaid 18 (62%). *ke(ne)*-deminutiivide hulk püsib sama nii lapse kui ka hoidjakeeles (vastavalt 1 ja 0 esinemist). Tüve muutuslikest deminutiividest esinesid mõlema perioodi hoidjakeeles juba mainitud *emme* ja *issi*. Esimese perioodi hoidjakeeles leidunud deminutiivid esinesid samal kujul ka 7-aastasele lapsele suunatud kõnes.

Saadud andmetest nähtub, et eesti keele tüüpilisemaiks hoidjakeele deminutiivideks võib pidada ikkagi just *u*-tuletisi ning *ke(n)e*-tuletised ei ole omased mitte sugugi pelgalt lapsele suunatud kõnele, vaid neid esineb sama palju ka täiskasvanule suunatud kõnes.

Kokkuvõtteks

Analüüsitud keelematerjali põhjal võib väita, et kui varase perioodi (4 aasta ja 1 kuu vanusele lapsele suunatud) hoidjakeel oli register, mida iseloomustasid korduste suur hulk, täiskasvanule suunatud kõnega võrreldes lühemad lausungid, mis olid nende pragmaatilisest seisukohast lähtuvalt enamasti küsi- või väitlused, onomatopoeetiliste sõnade ja deminutiivide rohkus, siis hilise perioodi (7 aasta ja 2 kuu vanusele lapsele suunatud) hoidjakeelt iseloomustavad varasemast pikemad lausungid, mille pragmaatiline funktsioon on muutunud: küsilauseid on alles jäänud vähe ja dialoog vanema ning lapse vahel on pigem arutlevat laadi. Vähenenud on ka korduste hulk ja nende funktsioon, kordusi ei kasutata enam mitte tagasiside andmise ja info kinnitamise eesmärgil, vaid vormi- ja sisuparandusteks. Sõnavara silmas pidades võib öelda, et objektikesksus taandub ja et vanema lapsega rääkides hoidja sõnavara suureneb. Hilisema perioodi hoidjakeelest on peaaegu kadunud onomatopoeetilised sõnad. Deminutiive kasutab vanem teise perioodi hoidjakeeles küll vähem kui esimese perioodi omas, kuid neid siiski veel esineb.

Saadud andmed avasid teatud määral küll eesti hoidjakeele kui registri olemust, kuid paraku keskendus see vaid ühele lapsele ja kahele kitsale ajalõigule tema keele arengus, samuti oli laiemate järelduste tegemiseks analüüsitud keelematerjali liiga vähe, mistõttu ei saa uurimistulemusi hõlmavaiks ja ainuõigeiks pidada. Kuigi selleks, et eesti hoidjakeele kohta kaugemale ulatuvamaid järeldusi teha, tuleks jälgida täiskasvanu vestlust eri lastega laste erinevatel kõne arengu etappidel, tulid juba siinsestki piiratud keelematerjalist esile mõned hoidjakeelele omased olulised tunnused – küsilauseite ja korduste suur hulk, lühemad lausungid ja eripärane sõnavara. Nii võibki väita, et esmane piiratud hulga keelematerjali analüüs näitas selgelt, et hoidjakeelel on oma erijooned ja need ei puuduta mitte ainult sõnavara.

Soovitusi edasilugemiseks

Argus, Reili 2004. Imitatiivide kohast lastekeeles: reduplikatsioonist, morfoloogiast ja sõnaliigi ambivalentisusest – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 1, lk 19–34.

Argus, Reili 2003. Eesti keele käändesüsteemi omandamine: esimestest sõnadest miniparadigmadeni – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 49, lk 23–49.